

แนวทางการนำหลักการริบทรัพย์สิน ตามมูลค่ามาใช้กับคดียาเสพติด Adoption of Value-based Confiscation in Drug Case

ธัญพงศ์ ลิ้มช่เพชร*

Thanyapong Sangphet

อัศศกร ไชยพงษ์**

Akkakorn Chaiyapong

■ บทคัดย่อ

การศึกษาในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ตลอดจนหลักการทางกฎหมายเกี่ยวกับการนำหลักการริบทรัพย์สินตามมูลค่า มาบังคับใช้กับคดียาเสพติดของประเทศไทย โดยมาตรการการริบทรัพย์สินนี้ ถือว่าเป็นโทษทางอาญาสถานที่หนึ่งที่ได้รับอิทธิพลในการสร้างมาตรการการริบทรัพย์สินขึ้นจากทฤษฎีการลงโทษเพื่อการยับยั้ง หรือป้องปราม

ผลการศึกษาพบว่า โทษการริบทรัพย์สินภายใต้ทฤษฎีการลงโทษเพื่อการยับยั้ง หรือป้องปราม มีการจัดแบ่งระบบการริบทรัพย์สินออกเป็น 2 ระบบสำคัญ ได้แก่ ระบบการริบทรัพย์สินแบบเจาะจงทรัพย์สิน และระบบการริบทรัพย์สินตามมูลค่า สำหรับระบบการริบทรัพย์สินแบบเจาะจงทรัพย์สิน ปรากฏข้อจำกัดในการบังคับโทษเอากับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดอยู่ในบริบทที่มากกว่า การริบทรัพย์สินตามมูลค่า กล่าวคือ ผู้กระทำความผิดในระบบการริบทรัพย์สินตามมูลค่า จะไม่สามารถหลีกเลี่ยงการถูกริบทรัพย์สินได้เพียงแค่การชุกซ่อน หรือยกย่ายถ่ายเททรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด เนื่องจากการบังคับตามคำสั่งริบทรัพย์สินตามมูลค่า

* นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
Master of Law Program in Laws, Faculty of Law, Suratthani Rajabhat University

** อาจารย์ประจำหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
Lecturer, Master of Law Program in Laws, Faculty of Law, Suratthani Rajabhat University
Received: 21 December 2021 Revised: 12 July 2024 Accepted: 12 July 2024

เหล่านั้น สามารถกระทำได้อีกกับทรัพย์สินอื่นๆ ของผู้กระทำความผิดด้วย มิได้มีข้อจำกัด อยู่เพียงทรัพย์สินที่ระบุมาในคำฟ้องในคดี หรือทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด เพียงเท่านั้น หลักการดังกล่าวนี้ประเทศอังกฤษ ได้นำมาบังคับใช้โดยบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติ วิธีพิจารณาอาชญากรรม ค.ศ. 2002 ซึ่งอาศัย มาตรการริบทรัพย์สิน โดยการเปรียบเทียบ เป็นจำนวนเงินด้วยการระบุไว้ในคำพิพากษา นอกจากนั้นหากความปรากฏแก่ศาลว่าจำเลย มีวิถีชีวิตอย่างอาชญากร ศาลยังสามารถนำ บทสันนิษฐานเกี่ยวกับการถ่ายโอนทรัพย์สิน ให้แก่จำเลยในเวลา 6 ปี นับตั้งแต่วันที่ การพิพากษาคดีเริ่มต้นขึ้น เพื่อประเมินเป็น จำนวนเงินที่รัฐมีสิทธิ์ได้รับคืนจากวิถีชีวิต อย่างอาชญากรของจำเลยได้ด้วยอีกมาตรการ หนึ่ง ดังนั้น ด้วยเหตุที่พระราชบัญญัติมาตรการ ในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับ ยาเสพติด พ.ศ. 2534 มาตรา 29 และความผิด มูลฐานตามนัยมาตรา 3 (1) แห่งพระราชบัญญัติ ป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 ของประเทศไทย ยังคงเป็นไปในระบบการริบ ทรัพย์สินแบบเจาะจงทรัพย์สิน ทำให้ปรากฏ ข้อจำกัดในการบังคับใช้โทษริบทรัพย์สินในคดี ยาเสพติด ดังนี้ จึงควรนำเอาหลักการการริบ ทรัพย์สินตามมูลค่ามาบังคับใช้กับการริบทรัพย์สิน ในคดียาเสพติดต่อไป

คำสำคัญ: การริบทรัพย์สินแบบเจาะจง, การริบ ทรัพย์สินตามมูลค่า, คดียาเสพติด

■ Abstract

In this work, the research objective is to study the principles of the forfeiture of property on the basis of value confiscation and drug cases in Thailand. Measures for the forfeiture of property were considered criminal punishments. Importantly, they were influenced by the establishment of forfeiture measures based on the theory of punishment for interception or deterrence.

The study revealed a penalty for confiscation under the theory of punishment for interception or deterrence. Considering legal measures, property confiscation is divided into 2 important systems: property-based confiscation and value-based confiscation. The property-based confiscation system had more restrictions on enforcing the offenders' property greater than the value confiscation. In other words, the offender with value confiscation cannot avoid being confiscated by hidden or manipulative properties derived from the offense. Due to the confiscation enforcement of the property, according to the value, it could also be done with other assets of the offender. There was no limitation of the property specified in an indictment within the case or the property acquired from

the commission of the offense. A study of foreign law revealed that the British case adopted the value confiscation system as an enforcement principle. It was stipulated in the Proceeds of Crime Act 2002. That was the measure of property confiscation by comparing it with the amount of money stated in the verdict as the forfeiture of the defendant. In addition, if it appeared to the court that the defendant had a criminal lifestyle, the court considered a presumption to transfer the property to the defendant within six years from the date of the commencement of the judgment to assess the “recoverable amount” of the defendant’s criminal lifestyle as an additional measure. Since the measures taken in the suppression of the Narcotics Act B.E. 1991, Section 29 and the predicate offence according to the Anti-money Laundering Act B.E. 2542 of Thailand are still under the property-based confiscation system, forfeiting the property of drug cases is therefore with restrictions on enforcement. Hence, the value-based confiscation should be further adopted as a property forfeiture of drug cases.

Keywords: Property-based Confiscation, Value-based Confiscation, Drug Case

■ ความสำคัญขอบปัญหา

ปัญหาเสพติดนั้น กล่าวได้ว่าเป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่งของประเทศไทยที่นับวันจะทวีความรุนแรงขึ้นเป็นลำดับ ทั้งนี้ สะท้อนภาพออกมาได้ชัดยิ่งจาก 2 มิติทางสังคม กล่าวคือ (1) มิติของผู้กระทำความผิดหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับคดียาเสพติด พบว่า มีสถิติด้านอายุของผู้กระทำความผิด หรือผู้ที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดอยู่ในเกณฑ์อายุน้อยลง (Nathi Chitsawang, 2021) และ (2) มิติของมูลค่าทรัพย์สินที่หมุนเวียนอยู่ในระบบการค้ายาเสพติด พบว่า ในปี พ.ศ. 2563 มีมูลค่าของทรัพย์สินที่หมุนเวียนอยู่ในระบบการค้ายาเสพติดสูงถึง 55,000 ล้านบาท ข้อมูล ณ วันที่ 26 มิถุนายน 2563 (Ministry of Public Health, 2020) ภาพสะท้อนด้านมูลค่าทรัพย์สินที่หมุนเวียนอยู่ในระบบการค้ายาเสพติดดังกล่าวถือได้ว่าเป็นปัญหาอาชญากรรมทางเศรษฐกิจและการเงินที่นานาประเทศให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ในบริบทการปราบปรามยาเสพติดของประเทศไทยนั้น ได้มีการดำเนินมาตรการออกมาในหลากหลายมิติทั้งในเชิงของการป้องกันเชิงปราบปราม ตลอดจนการเยียวยารักษาผู้ติดยาเสพติด โดยในมิติเชิงปราบปรามนั้น ได้มีการตรากฎหมาย “พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534” ขึ้นใช้บังคับ ซึ่งในรายละเอียดของมาตรการเกี่ยวกับการริบทรัพย์สินในคดียาเสพติดนั้น กฎหมายมาตรการ

ในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ได้มีเจตนารมณ์สำคัญ กล่าวคือ เพื่อการตัดวงจรการค้ายาเสพติดเป็นฐาน โดยเฉพาะบรรดาทรัพย์สินแหล่งเงินทุนอันถือเป็น “ท่อน้ำเลี้ยง” ที่เป็นปัจจัยทางตรงอันทำให้ธุรกิจยาเสพติดเติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่องและดำรงอยู่ได้ ดังนั้น กฎหมายฉบับนี้จึงมีหลักการสำคัญโดยมุ่งเน้นที่มาตรการริบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องหรือได้มาของผู้กระทำความผิดที่เกี่ยวกับยาเสพติด โดยขยายขอบข่ายการริบทรัพย์สินในทางครอบคลุมและเฉพาะมากยิ่งขึ้นกว่าการริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 32 หรือมาตรา 33 สำหรับนิติวิธีเพื่อการดำเนินการริบทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 แบ่งออกได้เป็น 2 รูปแบบ กล่าวคือรูปแบบที่หนึ่ง การริบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องจากการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดตามนัยมาตรา 29 กล่าวคือ การริบทรัพย์สินต่าง ๆ อันสืบเนื่องมาจากการค้ายาเสพติด อาทิ เงินสด ที่ดิน รถยนต์ อสังหาริมทรัพย์ เครื่องประดับ เป็นต้น รูปแบบที่สอง การริบทรัพย์สินที่มีไว้เพื่อใช้หรือใช้เป็นอุปกรณ์ให้ได้รับผลในการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด หรือที่เรียกว่าเป็น “ทรัพย์สินของกลาง” ตามนัยมาตรา 30 กล่าวคือ การริบทรัพย์สินบรรดาเครื่องมือเครื่องใช้ ยานพาหนะ เครื่องจักรกล หรือทรัพย์สินอื่นใดที่ใช้ในการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด หรือใช้เป็นอุปกรณ์ให้ได้รับผลในการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด

กฎหมายกำหนดให้ริบเสียทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่ก็ตาม

อย่างไรก็ดี แม้พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 จะได้สร้างมาตรการเกี่ยวกับการริบทรัพย์สินในคดียาเสพติดไว้เป็นการเฉพาะแล้วก็ตาม แต่ถึงกระนั้นเมื่อนวัตกรรมมาตรการริบทรัพย์สินไปสู่ภาคปฏิบัติแล้ว กลับพบปัญหาอุปสรรคที่สำคัญนั้นคือ ข้อกฎหมายไม่อาจนำมาบังคับใช้เพื่อการริบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการค้ายาเสพติดได้อย่างมีประสิทธิภาพ สืบเนื่องจากนิติวิธีในการริบทรัพย์สินยังคงมุ่งหมายไปที่ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องโดยตรง และเป็นทรัพย์สินปรากฏอยู่ในขณะปัจจุบันที่มีการตรวจยึดพบเจอเป็นของกลางในคดียาเสพติดเท่านั้น แต่หากเป็นทรัพย์สินประการอื่นที่มีได้เกี่ยวเนื่องกับการค้ายาเสพติดโดยตรง หรือเป็นทรัพย์สินที่หลุดรอดไปจากการตรวจยึดอายัดไว้เป็นของกลางในคดียาเสพติด ก็ไม่อาจใช้มาตรการกฎหมายของพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 มาตรา 29 หรือมาตรา 30 เพื่อริบทรัพย์สินเหล่านั้นได้ ซึ่งเป็นไปตามหลักการลงโทษริบทรัพย์สินในรูปแบบเจาะจงทรัพย์สิน (Property-based Confiscation) (Supattra Phanwichit, 2006, p. 51) หรือก็คือเป็นมาตรการริบทรัพย์สินในรูปแบบดั้งเดิมทำให้เกิดปัญหาในกรณีที่มีการโอนย้ายถ่ายเททรัพย์สินไปยังบุคคลอื่นก่อนที่จะมีการตรวจยึดหรือพบเจอ ซึ่งต้องยอมรับว่ากระบวนการเพื่อเล่นแร่แปรธาตุทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดของผู้ประกอบธุรกิจ

ยาเสพติดเหล่านั้น มีความแยบยลและซับซ้อน เป็นอย่างยิ่ง โดยปัญหาเกี่ยวกับสภาพบังคับ เกี่ยวกับการริบทรัพย์สินภายใต้ระบบการริบทรัพย์สินแบบเจาะจงทรัพย์สินนี้ ยังก่อผลในด้านประสิทธิภาพไปถึงมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการไล่ล่าบรรดาทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติ ป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 อีกด้วย โดยกฎหมายฉบับดังกล่าวนี้ ได้กำหนดไว้ในมาตรา 3 (1) ให้ความผิดมูลฐานอันเกี่ยวกับความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด หรือกฎหมายว่าด้วยมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด อยู่ในสภาพบังคับของกฎหมายการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน และได้กำหนดนิยามของคำว่า “ทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด” ไว้โดยให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด หมายความว่า (1) เงินหรือทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำ ซึ่งเป็นความผิดมูลฐานหรือความผิดฐานฟอกเงินหรือจากการสนับสนุน หรือช่วยเหลือการกระทำซึ่งเป็นความผิดมูลฐาน หรือความผิดฐานฟอกเงินและให้รวมถึงเงินหรือทรัพย์สินที่ได้ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ หรือสนับสนุนการกระทำความผิดมูลฐานหรือความผิดฐานฟอกเงิน (2) เงินหรือทรัพย์สินที่ได้มาจากการจำหน่าย จ่าย โอนด้วยประการใด ๆ ซึ่งเงินหรือทรัพย์สินตาม (1) หรือ (3) ดอกผลของเงินหรือทรัพย์สินตาม (1) หรือ (2) ทั้งนี้ไม่ว่าทรัพย์สินตาม (1) (2) หรือ (3) จะมีการจำหน่าย จ่าย โอน หรือเปลี่ยนสภาพไปกี่ครั้ง และไม่ว่าจะอยู่ในความครอบครองของบุคคลใด

โอนไปเป็นของบุคคลใด หรือปรากฏหลักฐานทางทะเบียนว่าเป็นของบุคคลใด ซึ่งจุดร่วมทางปัญหาของการริบทรัพย์สินภายใต้กฎหมายการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินตามความผิดมูลฐาน มาตรา 3(1) นี้ก็คือ ยังคงเป็นระบบการการริบทรัพย์สินในรูปแบบเจาะจงทรัพย์สินอยู่เช่นเดียวกันนั่นเอง จึงทำให้ไม่อาจนำมาตราการริบทรัพย์สินตามกฎหมายการฟอกเงินไปบังคับกับการทรัพย์สินที่สะอาดหรือไม่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดตามระบบการริบทรัพย์สินตามมูลค่าได้

ด้วยปัจจัยดังกล่าว เพื่อให้การแก้ไขปัญหายาเสพติด ซึ่งถือเป็นปัญหาอาชญากรรมทางเศรษฐกิจและการเงินที่สำคัญระดับโลกได้รับการแก้ไขได้อย่างตรงประเด็นและเท่าทัน ในเวทีสากลจึงมีการเสนอหลักการริบทรัพย์สินเพื่อแก้ไขอุดช่องว่างของรูปแบบการริบทรัพย์สินแบบเจาะจงทรัพย์สินขึ้นเรียกว่า “หลักการริบทรัพย์สินตามมูลค่า” (Value-based Confiscation) กล่าวคือ การริบทรัพย์สินอื่นของผู้กระทำความผิดที่มีไข่ของกลางในคดี หรือที่ไม่อาจริบได้เพราะตกอยู่ในกรรมสิทธิ์ หรือความครอบครองของบุคคลภายนอกเพื่อนำทรัพย์สินอื่นเหล่านั้นของผู้กระทำความผิดมาสู่กระบวนการเทียบค่านวณให้เท่ากับมูลค่าของทรัพย์สินที่จะต้องริบตามมูลคดี หรืออธิบายให้เข้าใจโดยง่ายว่า กฎหมายให้อำนาจที่จะบังคับริบทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดได้ทุกชนิดประเภท แม้ทรัพย์สินเหล่านั้นจะมีได้มาจากการกระทำความผิดหรือเกี่ยวเนื่องจากการกระทำความผิด หรือมิได้ระบุไว้ในคำฟ้องโดยเฉพาะเจาะจงก็ตาม เพื่อนำทรัพย์สินอื่น

เหล่านั้น มาลบทอนให้เพียงพอกับมูลค่าทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดหรือเกี่ยวเนื่องจากการกระทำความผิดแต่ไม่อาจจับได้นั้นเอง โดยหลักการดังกล่าวถือเป็นหลักการสากลสำคัญ และปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรอยู่ในอนุสัญญาระหว่างประเทศหลากหลายฉบับ อาทิ อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการลักลอบค้ายาเสพติดและวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท ค.ศ. 1988 (United Nations Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances, 1988) อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ. 2000 (United Nations Convention against Transnational Organized Crime, 2000) และประกอบกับกฎหมายระหว่างประเทศอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต ค.ศ. 2003 (United Nations Convention against Corruption 2003) เป็นต้น นอกจากนี้ หลักการริบทรัพย์สินตามมูลค่านี้อย่างปรากฏอยู่ใน “พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาอาชญากรรม ค.ศ. 2002” (Proceeds of Crime Act 2002) ของประเทศอังกฤษอีกด้วย กล่าวคือ Crown Court สามารถสั่งให้จำเลยผู้กระทำความผิดในมูลคดีอาชญากรรมจ่ายเงินเท่ากับจำนวนที่ระบุไว้ให้แก่รัฐภายในวันที่ได้ระบุไว้เพื่อลบทอนให้เทียบเท่ากับมูลค่าทรัพย์สินอันจะต้องพึงริบตามมูลคดี จากประสิทธิภาพในการไล่ล่าทรัพย์สินจากคดียาเสพติดของระบบการริบทรัพย์สินตามมูลค่านี้นี้ ผู้ศึกษาจึงนำประเด็นดังกล่าวมากำหนดเป็นหัวข้อศึกษาภายใต้ชื่อ “แนวทางการนำหลักริบทรัพย์สินตามมูลค่านี้ออกมาใช้กับคดียาเสพติด” (Adoption of

Value based Confiscation in Drug case) เพื่อให้ผลการศึกษาสามารถนำไปสู่การพัฒนาระบบการริบทรัพย์สินในคดียาเสพติดของประเทศไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นและเท่าทันต่อสถานการณ์สากล

■ วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการริบทรัพย์สินในรูปแบบเจาะจงทรัพย์สินและหลักการริบทรัพย์สินตามมูลค่าและแนวคิดเกี่ยวกับมาตรการปราบปรามยาเสพติด โดยมาตรการการริบทรัพย์สินของประเทศไทย และของต่างประเทศ
2. เพื่อวิเคราะห์มาตรการการริบทรัพย์สินในคดียาเสพติดตามระบบการริบทรัพย์สินแบบเจาะจงทรัพย์สินและระบบการริบทรัพย์สินตามมูลค่า
3. เพื่อสรุปและเสนอแนะแนวทางในการนำมาตรการการริบทรัพย์สินตามมูลค่านี้ออกมาใช้ในคดียาเสพติดให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

■ สมมติฐานการวิจัย

พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 ได้รับรองมาตรการเกี่ยวกับการริบทรัพย์สินในคดียาเสพติดไว้เป็นการเฉพาะแล้วก็ตาม แต่ถึงกระนั้น เมื่ออนุวัติการมาตรการริบทรัพย์สินนั้นไปสู่ภาคปฏิบัติ กลับพบปัญหาอุปสรรคที่สำคัญนั้นคือ ข้อกฎหมายไม่อาจนำมาบังคับใช้เพื่อการริบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการค้ายาเสพติดได้อย่างมีประสิทธิภาพ สืบเนื่อง

จากนิติวิธีในการริบทรัพย์สิน ยังคงมุ่งหมายไปที่ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้อง และปรากฏอยู่ในขณะปัจจุบันที่มีการตรวจยึดพบเจอตามมูลคดีเท่านั้นเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นไปตามหลักการลงโทษริบทรัพย์สินในรูปแบบเจาะจงทรัพย์สินทำให้เกิดปัญหาในกรณีที่มีการโอนย้าย ถ่ายเททรัพย์สินไปยังบุคคลอื่นก่อนที่จะมีการตรวจยึดหรือพบเจอ ซึ่งไม่อาจอาศัยข้อกฎหมายมาดำเนินการจัดปัญหาดังกล่าวได้ และปัญหาดังกล่าวนี้นี้ยังมีผลไปถึงความผิดมูลฐานในกฎหมายป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินอยู่ด้วย เพราะคงดำเนินการภายใต้ระบบการริบทรัพย์สินในรูปแบบเจาะจงทรัพย์สินเช่นเดียวกัน ดังนั้นหากนำเอาหลักการริบทรัพย์สินตามมูลค่ากล่าวคือ การริบทรัพย์สินอื่นของผู้กระทำความผิดที่มีโชงกลางในคดี หรือไม่อาจริบได้เพราะตกอยู่ในกรรมสิทธิ์หรือความครอบครองของบุคคลภายนอก เพื่อนำทรัพย์สินอื่นเหล่านั้นของผู้กระทำความผิดมาสู่กระบวนการเทียบคำนวณให้เท่ากับมูลค่าของทรัพย์สินที่จะต้องริบตามมูลคดี ย่อมจะทำให้ประสิทธิภาพในการป้องปรามปัญหาอาชญากรรมโดยมาตรการการริบทรัพย์สินในคดีอาชญากรรมของประเทศไทยสูงขึ้นอย่างเหมาะสมเท่าทัน

■ วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาภายใต้ระบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) กล่าวคือ เป็นการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากการเอกสาร (documentary research) อาทิ กฎหมาย หนังสือ ตำรา บทความวิชาการ วารสารกฎหมาย เป็นต้น โดยนำข้อมูลที่ได้

จากการศึกษามาเรียบเรียงถ่ายทอดผ่านการเรียงความโดยมุ่งวิเคราะห์เกี่ยวกับการนำหลักการริบทรัพย์สินตามมูลค่ามาใช้กับคดีอาชญากรรมโดยกฎหมายของประเทศไทย

■ ผลการวิจัยและอภิปรายผล

ผลการวิจัยและการอภิปรายผล ปรากฏรายละเอียด ดังนี้

1. ผลการวิจัย

การศึกษาในประเด็นของการนำระบบการริบทรัพย์สินตามมูลค่า (Value-based Confiscation) มาบังคับใช้ในคดีอาชญากรรมภายในประเทศไทยนั้น มาตรการการริบทรัพย์สินถือว่าเป็นโทษทางอาญาสถานหนึ่ง ซึ่งได้รับอิทธิพลในการสร้างมาตรการการริบทรัพย์สินขึ้นจากทฤษฎีการลงโทษเพื่อการยับยั้งหรือป้องปราม (deterrence) เป็นสำคัญ ภายใต้ทฤษฎีนี้มีความเชื่อว่า การกระทำความผิดของบุคคล เกิดขึ้นจากความไม่เกรงกลัวกฎหมายหรือการบังคับใช้กฎหมายอ่อนแอ ประกอบกับมนุษย์เป็นผู้มีเหตุผลและมีเจตจำนงอิสระที่จะเลือกหรือไม่เลือกกระทำความผิดได้ ทำให้มนุษย์มักจะเลือกกระทำในสิ่งที่เห็นว่าตนเองได้รับประโยชน์มากกว่าจึงกล้าเสี่ยงที่จะกระทำความผิด ด้วยปัจจัยดังกล่าวมาตรการทางกฎหมายที่ถูกสร้างขึ้นภายใต้อิทธิพลของทฤษฎีการลงโทษเพื่อการยับยั้งหรือป้องปรามจึงมุ่งเน้นไปที่การตัดทอนแรงจูงใจในการก่ออาชญากรรมเป็นสำคัญ โดยให้อาชญากรเกิดความรู้สึกที่ว่า เมื่อกระทำความผิดไปแล้วจะไม่คุ้มค่ากับผลร้ายหรือโทษที่จะต้องได้รับจากการก่ออาชญากรรมนั้น

สำหรับโทษการริบทรัพย์สินภายใต้ทฤษฎีการลงโทษเพื่อการยับยั้งหรือป้องปราม เมื่อมีการอนุวัติการทางวิชาการ ได้เกิดการจัดแบ่งระบบการริบทรัพย์สิน ออกเป็น 2 ระบบสำคัญ ได้แก่ ระบบการริบทรัพย์สินแบบเจาะจงทรัพย์สิน (Property-based Confiscation) และระบบการริบทรัพย์สินตามมูลค่า (Value-based Confiscation) ซึ่งระบบการริบทรัพย์สินทั้งสองระบบดังกล่าว ได้มีการนำไปอนุวัติการบัญญัติไว้ในบทบัญญัติแห่งกฎหมายภายในของหลากหลายประเทศ รวมทั้งกฎบัตรหรืออนุสัญญาแห่งสหประชาชาติด้วย โดยในประเด็นสาระสำคัญของระบบการริบทรัพย์สินจากการศึกษาพบต่อไปว่า ระบบการริบทรัพย์สินแบบเจาะจงทรัพย์สิน จะมีข้อจำกัดในการบังคับโทษเอาทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดอยู่ในบริบทที่มากกว่าการริบทรัพย์สินตามมูลค่า กล่าวคือ ผู้กระทำความผิดในระบบการริบทรัพย์สินตามมูลค่าจะไม่สามารถหลีกเลี่ยงการถูกริบทรัพย์สินได้เพียงแค่การซุกซ่อนหรือยกย้ายถ่ายเททรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด เนื่องจากการบังคับตามคำสั่งริบทรัพย์สินตามมูลค่านั้น สามารถกระทำได้กับทรัพย์สินอื่น ๆ ของผู้กระทำความผิดด้วย มิได้มีข้อจำกัดอยู่เพียงทรัพย์สินที่ระบุมาในคำฟ้อง หรือในคดีหรือทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดเท่านั้น สำหรับการอนุวัติการโดยนำเอาระบบการริบทรัพย์สินทั้งในส่วนของการริบทรัพย์สินแบบเจาะจงทรัพย์สินและระบบการริบทรัพย์สินตามมูลค่ามาบังคับใช้เพื่อปราบปรามปัญหาเสพติดนั้น จากการศึกษาข้อกฎหมายในต่างประเทศและของประเทศไทย ปรากฏผลการศึกษา ดังนี้

1. มาตรการริบทรัพย์สินในคดียาเสพติดของต่างประเทศ

1.1 ประเทศอังกฤษ

กรณีของประเทศอังกฤษ ได้นำเอาระบบการริบทรัพย์สินตามมูลค่า (Value-based Confiscation) มาเป็นหลักการบังคับใช้โดยการพิจารณาคดีเพื่อการริบทรัพย์สิน ดังกล่าวนี เป็นไปตามกฎหมาย “Proceeds of Crime Act 2002” หรือ “พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีอาชญากรรม ค.ศ. 2002” กล่าวคือ มาตรการริบทรัพย์สินโดยการเปรียบเทียบเป็นจำนวนเงิน โดยผู้พิพากษาจะมีคำสั่งให้จำเลย ซึ่งเป็นผู้กระทำความผิดตามคำพิพากษา จ่ายเงินตามจำนวนที่ระบุไว้ให้แก่รัฐภายในวันที่ศาลกำหนดซึ่งจำนวนเงินที่ระบุไว้ในคำพิพากษานี้ ก็คือการริบทรัพย์สินของจำเลยที่กระทำความผิดอาชญากรรม หรือนัยนี้ก็คือ การกำหนดทรัพย์สินที่จะต้องริบเป็นมูลค่าจำนวนเงินที่แน่นอน ทั้งนี้ การดำเนินการดังกล่าว ศาลจะต้องพิจารณาไปที่อัตรวิสัยว่าจำเลยมีวิถีชีวิตอย่างอาชญากร (criminal lifestyle) หรือไม่ ซึ่งหากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่า จำเลยได้มีวิถีชีวิตอย่างอาชญากรที่ประกอบอาชญากรรม ศาลจะต้องพิจารณาต่อไปว่าจำนวนเงินที่ศาลกำหนดให้จำเลยต้องชำระเพื่อการริบทรัพย์สินตามคำพิพากษานั้น ได้สัดส่วนกับพฤติการณ์ของการก่ออาชญากรรมหรือไม่ ซึ่งหากผู้กระทำความผิดหรือจำเลยไม่สามารถจ่ายเงินตามคำสั่งริบทรัพย์สินของศาลนั้นได้ จำเลยอาจจะต้องรับโทษจำคุกแทนจำนวนเงินนั้น (default sentence) นอกจากนี้ หากความปรากฏแก่ศาลว่าจำเลยมีวิถีชีวิตอย่างอาชญากร ศาลยังสามารถนำบทสันนิษฐานเกี่ยวกับการถ่ายโอนทรัพย์สินให้แก่จำเลย

ในเวลา 6 ปี นับตั้งแต่วันที่การพิพากษาคดีเริ่มต้นขึ้น เพื่อประเมิน “จำนวนเงินที่รัฐมีสิทธิได้รับคืน” (Recoverable Amount) จากวิถีชีวิตอย่างอาชญากรรมของจำเลยได้ด้วยอีกมาตรการหนึ่ง (Sakchai Lertpanichphan & Nirumon Rattanasat, 2018, pp. 80-81) ซึ่งการใช้บทสันนิษฐานดังกล่าวย่อมทำให้จำนวนเงินที่รัฐมีสิทธิได้รับ มีโอกาสที่จะได้เงินจำนวนมากกว่ามูลค่าทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด (proceeds of the specific crime) ตามที่จำเลยจำต้องชดเชยตามคำพิพากษา อันถือว่าเป็น “การลงโทษทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง”

1.2 ประเทศสหรัฐอเมริกา

สำหรับมาตรการริบทรัพย์สินของประเทศสหรัฐอเมริกา ได้นำเอากระบวนการริบทรัพย์สินแบบเจาะจงทรัพย์สินมาบังคับใช้ ผ่านกฎหมาย 2 ฉบับสำคัญ ได้แก่ กฎหมาย “Racketeer Influenced and Corrupt Organization (RICO)” หรือกฎหมายป้องกันการกระทำมิชอบชีพ และกฎหมาย “Continuing Criminal Enterprise (CCE) หรือ กฎหมายยาเสพติดด้วยธุรกิจอาชญากรรมต่อเนื่อง” โดยกฎหมาย RICO และกฎหมาย CCE นั้น มีเหตุผลในการนำเอาโทษริบทรัพย์สินมาใช้บังคับอยู่ 3 เหตุผลสำคัญ ได้แก่ (1) เพื่อการปราบปรามอาชญากรรมด้วยการลงโทษทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง อาทิ ริบที่ดินที่ใช้ปลูกกัญชาแทนที่จะริบเพียงต้นกัญชาที่ปลูกในที่ดิน เป็นต้น (2) เพื่อทลายกระบวนการก่ออาชญากรรม วิธีนี้กระทำด้วยการพยายามริบเงินรายได้ และแหล่งเงินทุน ดำเนินการขององค์กรอาชญากรรม ด้วยการอายัดเงินในบัญชีธนาคารของผู้ร่วมขบวนการ

หรือเครือข่ายทั้งในประเทศและต่างประเทศ รวมทั้งการรียานพาหนะประเภทเรือ เครื่องบิน หรือยานพาหนะอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น และ (3) ทรัพย์สินที่ริบมาได้ ถือเป็นการชดเชยเงินของสังคมที่ต้องเสียไปในการปราบปรามอาชญากรรมเหล่านั้น (Thapanop Kitisuk, 2015, p. 29)

สำหรับการริบทรัพย์สินตามที่กำหนดไว้โดยกฎหมาย RICO นั้น สามารถจัดแบ่งออกได้เป็นหลายกรณี ตัวอย่างเช่น (1) การริบทรัพย์สินโดยบทบัญญัติ 18 U.S.C. 1963 (a) (1) ซึ่งกำหนดว่า “การได้ทรัพย์สินมาในทางประโยชน์โดยไม่ชอบตามกฎหมาย ให้รัฐมีอำนาจที่จะริบประโยชน์ใด ๆ ที่ได้รับ หรือ คงอยู่ โดยการละเมิดกฎหมาย RICO” (2) การริบทรัพย์สินโดยบทบัญญัติ 18 U.S.C. 1963 (a) (2) กล่าวคือ การริบทรัพย์สินอันเป็นประโยชน์ทางธุรกิจโดยอาศัยอิทธิพล โดยบทบัญญัติ 18 U.S.C. 1963 (a) (2) ได้ให้อำนาจแก่รัฐเพื่อทำการริบประโยชน์อย่างใด ๆ ทั้งที่เป็นเอกสารสิทธิ สิทธิเรียกร้อง ทรัพย์สินหรือสิทธิตามสัญญา ซึ่งมีที่มาจากการใช้หรือการมีอิทธิพลเหนือธุรกิจ และรวมถึงหุ้นในกิจการของจำเลยหรือกิจการของหุ้นส่วนด้วย โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าทรัพย์สินเหล่านั้นจะเป็นทรัพย์สินที่แปดเปื้อนมาจากการประกอบมิชอบหรือไม่ (3) การริบทรัพย์สินโดยบทบัญญัติ 18 U.S.C. 1963 (a) (3) กล่าวคือ การริบทรัพย์สินอันเป็นรายได้ต้องห้ามตามกฎหมาย RICO โดยบทบัญญัติ 18 U.S.C. 1963 (a) (3) ให้อำนาจเพื่อการริบบรรดาทรัพย์สินซึ่งจำเลยก่อตั้งขึ้นหรือได้รับมาจากการกระทำที่กำหนดห้ามไว้ตามกฎหมาย RICO ทั้งนี้ เพื่อให้มีผลเป็นการครอบคลุมไปถึงผลกำไรและรายได้ที่มีขอบด้วยกฎหมาย โดยรัฐมีหน้าที่พิสูจน์

แต่เพียงว่า จำนวนเงินหรือทรัพย์สินใดที่จำเลยได้รับมาจากการประกอบอาชญากรรมก็เป็นที่เพียงพอแล้ว (4) การริบทรัพย์สินโดยบทบัญญัติ 21 U.S.C. 853 กล่าวคือ เป็นการลงโทษบุคคลที่ถูกตัดสินว่าเป็นผู้กระทำความผิดอุกฉกรรจ์ภายใต้กฎหมายยาเสพติดแห่งสหรัฐ (The Federal Drug Law) โดยกฎหมายจะให้อำนาจเพื่อการริบทรัพย์สินที่มีค่าทั้งหมดหรือทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิดหรือที่ซื้อมาโดยกระบวนการค้ายาเสพติดเป็นสำคัญจากบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าวเหล่านี้ ทำให้ทรัพย์สินที่จะถูกริบได้จึงหมายรวมถึง (1) อสังหาริมทรัพย์และบรรดาสິงปลูกสร้างที่ติดอยู่ และพบบนพื้นดิน และ (2) ทรัพย์สินส่วนบุคคลที่จับต้องได้ หรือจับต้องไม่ได้ รวมทั้งสิทธิ สิทธิพิเศษ ผลประโยชน์ สิทธิเรียกร้องและหลักประกันด้วย โดยทรัพย์สินที่จะริบทางอาญาตามกรณีนี้จะต้องเป็นทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดเท่านั้น

นอกเหนือจากมาตรการริบทรัพย์สิน สกปรกตามกฎหมาย RICO ข้างต้นแล้ว ประเทศสหรัฐอเมริกามีหลักการประกอบการริบทรัพย์สินที่เรียกว่า “Relation Back Doctrine” บังคับใช้อยู่ด้วย ซึ่งบัญญัติไว้โดย “รัฐบาลยุติการควบคุมอาชญากรรมอย่างครอบคลุม ค.ศ.1984” หรือ “Comprehensive Crime Control Act 1984” อันมีสาระสำคัญของหลักการ กล่าวคือ กฎหมายกำหนดให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับคดียาเสพติดตกเป็นของรัฐตั้งแต่ขณะมีการกระทำความผิด โดยให้มีผลย้อนหลังได้ตามหลัก “Relation Back Doctrine” ทำให้การพิจารณาทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด ย้อนหลังไปถึงสิทธิที่พึงปวงไม่ว่าจะเป็นกรรมสิทธิ์ สิทธิครอบครอง

และผลประโยชน์ในทรัพย์สินอย่างใด ๆ อันจะทำให้รัฐมีอำนาจริบทรัพย์สินเหล่านั้นได้ทั้งสิ้น (Narawan Promchan, 2011, pp. 62-63) จากหลักการดังกล่าว ส่งผลทำให้การโอนบรรดาทรัพย์สินเหล่านั้นต่อ ๆ กันมา จึงไม่มีผลในทางกฎหมาย อย่างไรก็ตาม ไม่ว่ากระบวนการริบทรัพย์สินสกปรกของประเทศสหรัฐอเมริกา จะมีความครอบคลุมกว้างขวางเพียงใดก็ตาม แต่จากการศึกษาก็น่าจะคงปรากฏข้อจำกัดอยู่เช่นเดียวกัน นั่นคือ กระบวนการริบทรัพย์สินสกปรกเช่นที่กล่าวนี้ โดยเฉพาะบรรดาทรัพย์สินที่ได้มาจากการค้ายาเสพติดถือว่าเป็นคดีสาขาทางอาญา ดังนั้น กระบวนการริบทรัพย์สินจึงมุ่งกระทำต่อตัวบุคคลหรือจำเลยในคดีเป็นสำคัญ โดยผ่านกระบวนการฟ้องเจ้าของทรัพย์สินเป็นจำเลยในคดี (Action in Personal) มิใช่กระทำต่อตัวทรัพย์สินโดยตรงเหมือนการริบทรัพย์สินทางแพ่ง ซึ่งประเด็นในการพิจารณา นั่นคือ เจ้าของทรัพย์สินนั้นได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ หรือเป็นผู้บริสุทธิ์หรือไม่เป็นข้อพิจารณาสำคัญ ด้วยเหตุนี้การดำเนินการริบทรัพย์สินในคดีอาญานั้น จึงจำต้องอาศัยคำพิพากษาว่าจำเลยได้เป็นผู้กระทำความผิดเสียก่อนจึงจะเข้าไปสู่กระบวนการริบทรัพย์สินของจำเลยในคดีนั้นได้ต่อไป

2. มาตรการริบทรัพย์สินในคดียาเสพติดของประเทศไทย

สำหรับมาตรการการริบทรัพย์สินในคดียาเสพติดของประเทศ ได้ทำการศึกษาจากกฎหมาย 2 ฉบับ ได้แก่

2.1 พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ.2534

นิติวิธีเพื่อการดำเนินการริบทรัพย์สิน ตามพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปราม ผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 แบ่งออกได้เป็น 2 รูปแบบ กล่าวคือ รูปแบบ ที่หนึ่ง การริบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องจากการ กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดตามนัย มาตรา 29 กล่าวคือ การริบทรัพย์สินต่าง ๆ อันสืบเนื่องมาจากผู้ประกอบธุรกิจยาเสพติดนั้น ได้รับมาจากการค้ายาเสพติด อาทิ เงินสด ที่ดิน รถยนต์ อสังหาริมทรัพย์ประเภทต่าง ๆ เครื่องประดับ เป็นต้น รูปแบบที่สอง การริบ ทรัพย์สินที่มีไว้เพื่อใช้ หรือใช้เป็นอุปกรณ์ให้ได้ รับผลในการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด หรือที่เรียกว่าเป็น “ทรัพย์สินของกลาง” ในคดี ยาเสพติดตามนัยมาตรา 30 กล่าวคือ การริบ ทรัพย์สินบรรดาเครื่องมือเครื่องใช้ยานพาหนะ เครื่องจักรกล หรือทรัพย์สินอื่นใดที่ใช้ในการ กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด หรือใช้เป็น อุปกรณ์ให้ได้รับผลในการกระทำความผิด เกี่ยวกับยาเสพติด หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำ ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด กฎหมายกำหนด ให้ริบเสียทั้งสิ้นไม่ว่าจะมีผู้ถูกลงโทษตาม คำพิพากษาหรือไม่ก็ตาม ในกรณีการริบทรัพย์สิน ตามนัยมาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัติมาตรการ ในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับ ยาเสพติด พ.ศ. 2534 นั้น ถือว่ามีบริบทเช่นเดียวกับนัยแห่งการริบทรัพย์ตามประมวลกฎหมาย อาญา มาตรา 32 ก็คือ “การริบทรัพย์สิน โดยเด็ดขาด” ซึ่งไม่จำเป็นต้องอาศัยคำพิพากษา ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดแต่อย่างใด ศาลก็สามารถริบทรัพย์สินเหล่านั้นได้ทั้งสิ้น ส่วนการริบทรัพย์สินตามนัยมาตรา 29 นั้น ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องจากการกระทำความผิด

เกี่ยวกับยาเสพติด หมายถึง เงินหรือทรัพย์สิน ที่ได้รับมาเนื่องจากการกระทำความผิดเกี่ยวกับ ยาเสพติด และให้รวมถึงเงิน หรือทรัพย์สิน ที่ได้มาโดยการใช้จ่ายเงินหรือทรัพย์สินดังกล่าว ซื้อมา หรือกระทำไม่ว่าด้วยประการใด ๆ ให้เงิน หรือทรัพย์สินนั้นเปลี่ยนสภาพไปจากเดิม ไม่ว่า จะมีการเปลี่ยนสภาพไปกี่ครั้งก็ตามและไม่ว่า เงินหรือทรัพย์สินนั้นจะอยู่ในความครอบครอง ของบุคคลอื่น หรือปรากฏตามหลักฐาน ทางทะเบียนว่าเป็นของบุคคลอื่นก็ตาม ซึ่งหมายความว่า บรรดาผลประโยชน์ที่ได้มาจากการค้าขายยาเสพติด ไม่ว่าจะยังคงอยู่ในรูปของ ตัวเงิน หรือเปลี่ยนสภาพไปเป็นทรัพย์สิน อย่างอื่น อาทิ เงินฝากในบัญชี ธนาคาร บ้าน ที่ดิน ยานพาหนะ อัญมณี หุ่น หุ่นส่วนในกิจการ ต่าง ๆ เป็นต้น รวมทั้งทรัพย์สินที่มีที่มาจาก การค้ายาเสพติดของผู้นั้นแต่อยู่ในความ ครอบครองของผู้อื่น หรือมีชื่อทางทะเบียน ว่าเป็นของบุคคลอื่น อาทิ ภรรยา บุตร ญาติพี่น้อง และผู้เกี่ยวข้อง เป็นต้น ล้วนแต่อาจถูกริบ ตามพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปราม ผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 ได้ทั้งสิ้น โดยระบบการริบทรัพย์สินตามวิธี ดังกล่าวนี้นี้ จะมีนัยบนพื้นฐานหลักการของ “ระบบการริบทรัพย์สินสกปรก (tainted property)” หรือ “ระบบการริบทรัพย์สินเฉพาะ เจาะจง (property-based confiscation)” นั้นเอง

อย่างไรก็ตาม แม้พระราชบัญญัติ มาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิด เกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 จะได้สร้าง มาตรการเกี่ยวกับการริบทรัพย์สินในคดียาเสพติด ไว้เป็นการเฉพาะแล้วก็ตาม แต่ถึงกระนั้น เมื่ออนุวัติมาตรการริบทรัพย์สินนั้นไปสู่

ภาคปฏิบัติแล้ว กลับพบปัญหาอุปสรรคที่สำคัญนั้น คือ ข้อกฎหมายไม่อาจนำมาบังคับใช้เพื่อการริบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการค้ายาเสพติดได้อย่างมีประสิทธิภาพ สืบเนื่องจากนิติวิธีในการริบทรัพย์สินยังคงมุ่งหมายไปที่ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้อง และปรากฏอยู่ในขณะปัจจุบันที่มีการตรวจยึดพบเจอเท่านั้นเป็นสำคัญ แต่หากทรัพย์สินนั้นมีได้อยู่ในฐานะของกลางหรือได้มาจากการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดโดยตรง ก็ไม่อาจริบทรัพย์สินเหล่านั้นได้ ซึ่งเป็นไปตามหลักการลงโทษริบทรัพย์สินในรูปแบบเจาะจงทรัพย์สิน หรือก็คือการริบทรัพย์สินในรูปแบบดั้งเดิม ทำให้เกิดปัญหาในกรณีที่มีการโอนย้าย ถ่ายเททรัพย์สินไปยังบุคคลอื่นก่อนที่จะมีการตรวจยึดหรือพบเจอ ซึ่งไม่อาจอาศัยข้อกฎหมายมาดำเนินการขจัดปัญหาดังกล่าวได้ อันต้องยอมรับว่ากระบวนการกระทำความผิดของผู้ประกอบธุรกิจยาเสพติดเหล่านั้น มีความแยบยลและซับซ้อนเป็นอย่างยิ่ง

2.2 พระราชบัญญัติ ป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542

กฎหมายฉบับดังกล่าวนี้ได้บัญญัติกำหนดความผิดมูลฐานที่อยู่ในมาตรการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินอยู่ในมาตรา 3 โดย (1) ได้บัญญัติให้รวมไปถึงความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด หรือกฎหมายว่าด้วยมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ซึ่ง “ความผิดมูลฐาน” หรือความผิดอาญาที่เป็นมูลเหตุดังกล่าวนี้เป็นที่มาหรือเป็นฐานก่อให้เกิด หรือให้ได้มา

ซึ่งเงินหรือทรัพย์สินจากการกระทำความผิดดังนี้แล้ว ความผิดมูลฐานจึงเปรียบเสมือนสะพานเชื่อมโยงไปสู่การที่จะเป็นความผิดฐานฟอกเงิน ดังนั้น ในเบื้องต้นนี้ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดจึงอยู่ในความมุ่งหมายของกฎหมายการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินอยู่ด้วย ซึ่งกฎหมายการฟอกเงินยังได้อธิบายนิยามของคำว่า “ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด” ไว้ด้วย โดยให้ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด หมายความว่า (1) เงินหรือทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำซึ่งเป็นความผิดมูลฐานหรือความผิดฐานฟอกเงินหรือจากการสนับสนุนหรือช่วยเหลือการกระทำซึ่งเป็นความผิดมูลฐานหรือความผิดฐานฟอกเงินและให้รวมถึงเงินหรือทรัพย์สินที่ได้ใช้ หรือมีไว้เพื่อใช้ หรือสนับสนุนการกระทำความผิดมูลฐานหรือความผิดฐานฟอกเงิน (2) เงินหรือทรัพย์สินที่ได้มาจากการจำหน่าย จ่าย โอน ด้วยประการใด ๆ ซึ่งเงินหรือทรัพย์สินตาม (1) หรือ (3) ดอกผลของเงินหรือทรัพย์สินตาม (1) หรือ (2) ทั้งนี้ ไม่ว่าทรัพย์สินตาม (1) (2) หรือ (3) จะมีการจำหน่าย จ่าย โอนหรือเปลี่ยนแปลงไปกี่ครั้งและไม่ว่าจะอยู่ในความครอบครองของบุคคลใด โอนไปเป็นของบุคคลใดหรือปรากฏหลักฐานทางทะเบียนว่าเป็นของบุคคลใด โดยผู้ที่รับเอาบรรดาทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเหล่านั้นไว้ บุคคลผู้นั้นจะถูกเรียกว่า “ผู้กระทำความผิดฐานฟอกเงิน”

อย่างไรก็ตาม ระบบการริบทรัพย์สินตามกฎหมายการฟอกเงินดังกล่าวนี้ ก็ยังคงดำรงอยู่ในบริบทของการริบทรัพย์สินแบบเจาะจงทรัพย์สินเช่นเดียวกัน จึงยังคงมีปัญหา

ต่อการติดตามไล่ล่าบรรดาทรัพย์สินอยู่ในบริบทเช่นเดียวกันกับกฎหมายมาตรการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดที่ตั้งข้ออธิบายไว้ในข้างต้น ซึ่งนับว่าเป็นข้อจำกัดของระบบการริบทรัพย์สินแบบเจาะจงทรัพย์สิน เพื่อนำมาใช้ในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมยาเสพติด

3. อภิปรายผล

บทอภิปรายผลเกี่ยวกับมาตรการริบทรัพย์สินในคดียาเสพติด มีรายละเอียด ดังนี้

3.1 ประสิทธิภาพของระบบการริบทรัพย์สินตามมูลค่าในคดียาเสพติด

ดังที่อธิบายไว้ก่อนหน้านี้ว่ารูปแบบของการริบทรัพย์สินนั้น สามารถจัดระบบออกได้เป็น 2 ระบบสำคัญ ได้แก่ ระบบการลงโทษริบทรัพย์สินในรูปแบบเจาะจงทรัพย์สิน (Supattra Phanwichit, 2016, p. 51) และระบบการริบทรัพย์สินตามมูลค่า (value-based confiscation) โดยมาตรการการริบทรัพย์สินเหล่านี้ ถือได้ว่าเป็นเครื่องมือหนึ่งในการป้องกันยับยั้งการกระทำความผิดของอาชญากร เนื่องจากการทำลายฐานการเงินของกลุ่มผู้กระทำความผิด (ตัดท่อน้ำเลี้ยง) นั่นก็คือ การยับยั้งตัวบุคคลผู้ต้องจ่ายเงินเพื่อเอื้อต่อการก่ออาชญากรรมและนำเม็ดเงินเหล่านั้นกลับคืนมาเพื่อทำประโยชน์และพัฒนาสาธารณะสังคมต่อไป ด้วยเหตุนี้ มาตรการการริบทรัพย์สินในคดียาเสพติด จึงถือเป็นมาตราเชิงป้องกันอาชญากรรมในทางหนึ่งด้วย เพื่อก่อผลในทางจิตวิทยาด้วยการลดแรงจูงใจของผู้ที่อยากจะทำผิด เพราะหากกระทำไปก็จะต้องสูญเสียทรัพย์สินที่ได้มาจากการค้ายาเสพติดทั้งสิ้น โดยวิธีคิดของระบบการริบทรัพย์สิน

ตามมูลค่า” นี้ เป็นระบบการริบทรัพย์สินที่พยายามขยายอำนาจการริบทรัพย์สินให้รวมไปถึงทรัพย์สินอื่นของผู้กระทำความผิดที่มีไปของกลางในคดี หรือที่ไม่อาจริบได้เพราะตกอยู่ในกรรมสิทธิ์ หรือความครอบครองของบุคคลภายนอกด้วย หรือก็คือการขยายขอบเขตอำนาจในการริบทรัพย์สินไปถึงทรัพย์สินสะอาดของผู้กระทำความผิดด้วย ทั้งนี้ ก็เพื่อนำทรัพย์สินอื่นเหล่านั้นของผู้กระทำความผิดมาสู่กระบวนการเทียบคำนวณให้เท่ากับมูลค่าของทรัพย์สินที่จะต้องริบตามมูลค่าการกระทำความผิด เป็นฐานคิดสำคัญ ด้วยประสิทธิภาพและความเด็ดขาดของระบบการริบทรัพย์สินตามมูลค่านี้อยู่ในหลายประเทศจึงนำเอาระบบการริบทรัพย์สินตามมูลค่าไปบังคับใช้ในคดียาเสพติดเป็นการเฉพาะ อาทิ ประเทศอังกฤษ ประเทศเวลส์ ประเทศเนเธอร์แลนด์ ประเทศออสเตรเลีย เป็นต้น หรือแม้กระทั่งองค์การสหประชาชาติก็นำหลักการระบบการริบทรัพย์สินตามมูลค่านี้อำนาจไว้ในอนุสัญญาสหประชาชาติ ในหลากหลายฉบับดังที่กล่าวไว้ข้างต้น ทั้งนี้ ก็เพื่อมุ่งหวังให้ประเทศภาคีสามารถถอนตัวการนำเอาระบบการริบทรัพย์สินตามมูลค่าไปประยุกต์ปรับใช้ผ่านกฎหมายภายในของประเทศตนเพื่อขจัดและป้องปรามยังยั้งปัญหาอาชญากรรมทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ

การริบทรัพย์สินในระบบมูลค่านี้นี้ จะมีจุดเด่นประการสำคัญนั่นคือ ความยืดหยุ่นต่อการบังคับ การริบทรัพย์สิน ที่ค่อนข้างจะมีความสะดวกกว่าระบบการริบทรัพย์สินแบบเจาะจงอยู่เป็นอย่างมาก โดยในระบบการริบทรัพย์สินตามมูลค่านี้นี้ พนักงานอัยการหรือโจทก์ ไม่มีหน้าที่ที่จะต้องพิสูจน์ว่าทรัพย์สินที่ขอให้ริบ

เป็นทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดหรือไม่ หน้าที่ของพนักงานอัยการหรือโจทก์คงมีเพียงแค่การนำเสนอพยานหลักฐานว่าผู้กระทำความผิดได้รับทรัพย์สินจากการกระทำความผิดเป็น “มูลค่า” เท่าใดเพียงแค่นั้น โดยเมื่อพิสูจน์ได้แล้ว ศาลก็จะมีคำสั่งให้ริบทรัพย์สินเป็นมูลค่าเท่ากับการกระทำความผิด ซึ่งหากผู้กระทำความผิดไม่ชำระตามคำสั่งให้ริบทรัพย์สิน คำสั่งให้ริบทรัพย์สินนั้น จะสามารถใช้บังคับกับทรัพย์สินทุกชนิดของผู้กระทำความผิดโดยไม่ต้องคำนึงว่าทรัพย์สินนั้นจะได้มาโดยชอบด้วยกฎหมายหรือได้มาจากการกระทำความผิดหรือไม่ สำหรับข้อดีของระบบการริบทรัพย์สินแบบมูลค่าอีกประการหนึ่ง นั่นคือ ผู้กระทำความผิดไม่สามารถหลีกเลี่ยงการถูกริบทรัพย์สินได้เพียงแค่การซุกซ่อนหรือย้ายถ่ายเททรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด เนื่องจากการบังคับตามคำสั่งริบทรัพย์สิน ในระบบมูลค่านี้อาจสามารถกระทำได้กับทรัพย์สินอื่นๆ ของผู้กระทำความผิดด้วย โดยไม่คำนึงถึงที่มาว่าจะเป็นกระทำความผิดหรือกิจการที่ชอบด้วยกฎหมายหรือไม่อย่างไร ดังนั้นโอกาสที่การบังคับตามคำสั่งให้ริบทรัพย์สินจะกระทบกระเทือนสิทธิของบุคคลภายนอกจึงมีน้อยกว่าระบบการริบทรัพย์สินแบบเจาะจงตัวทรัพย์สินนั่นเอง แต่การดำเนินการตามวิธีการของระบบการริบทรัพย์สินตามมูลค่าดังกล่าว ก็ย่อมเท่ากับการสร้างผลกระทบต่อหลักประกันในสิทธิเสรีภาพของบุคคลโดยเฉพาะต่อทรัพย์สินของบุคคลด้วยไปพร้อมกัน โดยเมื่อทำการพิจารณาจากลักษณะและรูปแบบของการริบทรัพย์สินในทั้งสองระบบดังกล่าวนี้แล้ว จะเห็นได้ว่า ทรัพย์สินที่อยู่ในบังคับของระบบ

การริบทรัพย์สินสกปรก หรือระบบการริบทรัพย์สินแบบเจาะจงทรัพย์สินนี้ จะปรากฏข้อจำกัดในการบังคับการมากกว่าระบบการริบทรัพย์สินแบบมูลค่า แต่หากพิจารณาในแง่ของหลักประกันด้านสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลโดยเฉพาะสิทธิเสรีภาพในทรัพย์สินของบุคคลแล้ว ระบบการริบทรัพย์สินแบบเจาะจงจะปรากฏความสมเหตุสมผลและตอบสนองต่อความสุจริตในทรัพย์สินของจำเลยได้เด่นชัดยิ่งกว่า

สำหรับในบริบทของประเทศไทย ที่เกี่ยวกับการริบทรัพย์สินในคดียาเสพติดนั้น แม้พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 และพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 จะได้สร้างมาตรการเกี่ยวกับการริบทรัพย์สินในคดียาเสพติดไว้เป็นการเฉพาะก็ตาม แต่ก็ยังคงปรากฏจุดร่วมทางปัญหาของการริบทรัพย์สินภายใต้กฎหมายการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน และกฎหมายมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดอยู่นั่นเอง กล่าวคือระบบการริบทรัพย์สินตามกฎหมายเหล่านี้ ก็ยังคงเป็นระบบการการริบทรัพย์สินในรูปแบบเจาะจงทรัพย์สินจึงทำให้ไม่อาจนำมาตราการริบทรัพย์สินตามกฎหมายการฟอกเงินหรือกฎหมายมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ไปบังคับกับการทรัพย์สินที่สะอาดหรือไม่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดตามระบบการริบทรัพย์สินตามมูลค่าได้นั่นเอง ทำให้เกิดปัญหาในกรณีที่มีการโอนย้าย ถ่ายเททรัพย์สินไปยังบุคคลอื่นก่อนที่จะมีการตรวจยึดหรือพบเจอ ซึ่งไม่อาจอาศัยข้อกฎหมายมาดำเนินการขจัด

ปัญหาดังกล่าวได้ อันต้องยอมรับว่ากระบวนการเพื่อเล่นแร่แปรธาตุทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดของผู้ประกอบธุรกิจยาเสพติดเหล่านั้น มีความแยบยลและซับซ้อนเป็นอย่างยิ่ง

3.2 การนำระบบการริบทรัพย์สินตามมูลค่าในคดียาเสพติดมาบังคับใช้ในประเทศไทย

จากบทบัญญัติของมาตรา 29 แห่งพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 ตามที่อธิบายไว้ เมื่อทำการวิเคราะห์ถึงหลักการริบทรัพย์สินในรูปแบบสากลแล้ว จะมีนัยบนพื้นฐานหลักการของ “ระบบการริบทรัพย์สินสกปรก (tainted property)” หรือ “ระบบการริบทรัพย์สินเฉพาะเจาะจง” เป็นนัยสำคัญ โดยเฉพาะบทสันนิษฐานเกี่ยวกับทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดยาเสพติด ตามที่มาตรา 29 วรรคท้าย ที่บัญญัติไว้ ความว่า “เพื่อประโยชน์แห่งมาตรานี้ ถ้าปรากฏหลักฐานว่าจำเลย หรือผู้ถูกตรวจสอบ เป็นผู้เกี่ยวข้องหรือเคยเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมาก่อน ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าบรรดาเงินหรือทรัพย์สินที่ผู้นั้นมีอยู่ หรือได้มาเกินกว่าฐานะ หรือความสามารถในการประกอบอาชีพ หรือกิจกรรมอย่างอื่นโดยสุจริต เป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด” บทสันนิษฐานตามมาตรา 29 แห่งพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 เช่นที่กล่าวไว้นี้ เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับกฎหมาย 21 U.S.C. 853 (d) ของประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งบัญญัติความว่า “ถ้าพิสูจน์ได้ว่าผู้กระทำความผิดได้ทรัพย์สินมาในขณะนั้น

หรือภายในเวลาอันหลังจากนั้น และไม่ปรากฏว่ามีที่มาแห่งรายได้ทางอื่นอีก ในกรณีนี้ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าทรัพย์สินที่ได้มานั้นเป็นทรัพย์สินที่ริบได้” จะเห็นได้ว่าบทสันนิษฐานทั้งสองส่วนนี้ปรากฏนัยทางกฎหมายที่ใกล้เคียงกันอย่างยิ่ง แต่กระนั้น พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 มาตรา 29 ก็ยังคงปรากฏข้อจำกัดในการบังคับใช้มาตรการริบทรัพย์สินเช่นเดียวกัน กล่าวคือ การริบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดนี้ เป็นคดีสาขาของคดีอาญา ดังนั้น ตรابطไต่ที่ยังไม่สามารถจับกุมหรือดำเนินคดีในความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดต่อผู้ค้ายาเสพติดได้ ก็ยังไม่สามารถริเริ่มกระบวนการตรวจสอบทรัพย์สินได้ เช่นเดียวกัน แม้คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินจะได้วินิจฉัยให้ยึดหรืออายัดทรัพย์สินนั้นไว้แล้วก็ตาม โดยเฉพาะการโอนย้าย ถ่ายเททรัพย์สินไปยังบุคคลอื่นก่อนที่จะมีการตรวจยึดหรือพบเจอ ซึ่งไม่อาจอาศัยข้อกฎหมายดังกล่าวมาดำเนินการจัดปัญหาในส่วนนี้ได้

ปัญหาเกี่ยวกับสภาพบังคับทางข้อกฎหมายเกี่ยวกับการริบทรัพย์สินภายใต้รูปแบบการริบทรัพย์สินแบบเจาะจงทรัพย์สินนี้ ยังก่อผลในด้านประสิทธิภาพไปถึงมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการไล่ล่าบรรดาทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 ด้วย เพราะยังคงเป็นระบบการการริบทรัพย์สินในรูปแบบเจาะจงทรัพย์สินเช่นเดียวกันนั่นเอง จึงทำให้ไม่อาจนำมาตราการริบทรัพย์สินตามกฎหมายการฟอกเงินไปบังคับกับทรัพย์สินที่สะอาด หรือที่ไม่เกี่ยวข้องกับการกระทำ

ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดตามระบบการริบทรัพย์สินตามมูลค่าได้ ด้วยเหตุนี้ ไม่ว่าจะเป็นบทสันนิษฐานตามมาตรา 29 แห่งพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 หรือมาตรการการริบทรัพย์สินทางแพ่งตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 ก็ยังคงเป็นกระบวนการที่ริบทรัพย์สินได้แต่เฉพาะทรัพย์สินสกปรกเท่านั้น แต่ไม่อาจริบไปได้ถึงทรัพย์สินสะอาดที่มีได้เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดได้แต่อย่างใดเลย

โดยปัญหาเช่นที่กล่าวนี้ หากนาระบบการริบทรัพย์สินตามมูลค่า (value-based confiscation) มาบังคับใช้โดยตรง กล่าวคือ คำสั่งของศาลเพื่อริบทรัพย์สินนั้น มีผลเป็นคำสั่งให้ผู้กระทำความผิดชำระเงินเป็นจำนวนเท่ากับมูลค่าทรัพย์สินที่ได้จากการกระทำความผิดเป็นนัยสำคัญ โดยคำสั่งศาลดังกล่าว จะมีได้มีการระบุให้ริบทรัพย์สินใดไว้โดยเฉพาะ ดังนั้น จึงไม่จำเป็นต้องมีตัวทรัพย์สินอยู่ในขณะที่ศาลมีคำสั่งริบนั้น รัฐเพียงแต่บังคับให้ผู้กระทำความผิดจ่ายเงินเป็นมูลค่าตามคำสั่งให้ริบทรัพย์สิน หรือบังคับเอาทรัพย์สินอย่างอื่นของผู้กระทำความผิดให้เทียบเท่ากับมูลค่าเงินที่ศาลกำหนดไว้ในคำพิพากษานั้นได้ ด้วยเหตุนี้ คำสั่งให้ริบทรัพย์สินในระบบการริบทรัพย์สินตามมูลค่า (valu-based confiscation) จึงมีสภาพเสมือนกับโทษทางทางการเงินที่ลงโทษกับผู้กระทำความผิดเป็นฐานคิดสำคัญ อันจะส่งผลให้ผู้กระทำความผิดไม่สามารถหลีกเลี่ยงการถูกริบทรัพย์สินได้เพียงแค่การชุกซ่อน หรือยกย้ายถ่ายเททรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดให้พ้นไปจากเงื้อมมือของเจ้าพนักงาน เนื่องจาก

การบังคับตามคำสั่งริบทรัพย์สิน สามารถกระทำได้กับทรัพย์สินอื่น ๆ ของผู้กระทำความผิดได้ทุกชนิดประเภท นอกจากนี้ยังปรากฏปัจจัยสนับสนุนอีกประการหนึ่ง คือ การบังคับตามคำสั่งให้ริบทรัพย์สิน จะบังคับเอาทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด โดยไม่คำนึงถึงที่มาว่าเป็นการกระทำความผิด หรือกิจการที่ชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ ด้วยเหตุนี้โอกาสที่การบังคับตามคำสั่งศาลให้ริบทรัพย์สิน จะส่งผลกระทบต่อเกียรติถึงสิทธิของบุคคลภายนอกจึงมีโอกาสเกิดขึ้นได้น้อยกว่าระบบการริบทรัพย์สินแบบเจาะจงตัวทรัพย์สินเป็นอันมากซึ่งหากจะต้องเกิดกรณีที่จะต้องบังคับตามคำสั่งศาลให้ริบทรัพย์สินของบุคคลภายนอกนั้น ก็ต่อเมื่อผู้กระทำความผิดมีทรัพย์สินไม่เพียงพอชำระตามคำสั่งให้ริบทรัพย์สินเท่านั้น เพราะหากผู้กระทำความผิดมีทรัพย์สินเพียงพอชำระตามคำสั่งให้ริบทรัพย์สิน การบังคับก็กระทำแต่เฉพาะกับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดเท่านั้นเอง ไม่จำเป็นต้องกระทำกับบุคคลภายนอก ดังนั้น หากประเทศไทยสามารถนำเอาระบบการริบทรัพย์สินตามมูลค่ามาบังคับใช้ในคดียาเสพติดแล้วทั้งในส่วนพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 และพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 ย่อมจะก่อผลในทางประสิทธิภาพในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมทางเศรษฐกิจโดยธุรกิจยาเสพติดได้อย่างดียิ่ง

■ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

จากข้อศึกษาที่แสดงไว้นี้ สามารถสรุปและทำการเสนอแนะผลจากการศึกษาในประเด็นต่างๆ ได้ ดังนี้

1. บทสรุป

ด้วยพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 และพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 ต่างดำเนินการปราบปรามการฟอกเงินในรูปแบบเจาะจงทรัพย์สิน หรือก็คือระบบการรับทรัพย์สินสกปรก จึงสะท้อนผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการรับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดในคดียาเสพติด กล่าวคือ ยังคงมีข้อกำหนดในการรับทรัพย์สินดังกล่าวเหล่านั้น โดยเฉพาะเมื่อทรัพย์สินเหล่านั้นเป็นทรัพย์สินที่มีไซ้ได้มาจากการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด หรือมีการยกย้ายถ่ายโอนไปจนกลายเป็นทรัพย์สินที่สะอาด ก็ยังจะไม่สามารถนำเอามาตรการรับทรัพย์สินแบบเจาะจงทรัพย์สินนี้ ไปบังคับเข้ากับทรัพย์สินสะอาดนั้นได้ ด้วยเหตุนี้มาตรการการรับทรัพย์สินในคดียาเสพติดของประเทศไทย จึงยังคงมีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการแก้ไขพัฒนาด้วยการนำเอาระบบการรับทรัพย์สินตามมูลค่ามาบังคับใช้ในคดียาเสพติดต่อไป

2. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาในภาพรวม แม้พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 และพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 จะได้สร้างมาตรการเกี่ยวกับการรับทรัพย์สินในคดียาเสพติดไว้เป็นการเฉพาะแล้วก็ตาม แต่ถึงกระนั้น เมื่ออนุวัติมาตรการรับทรัพย์สินนั้นไปสู่ภาคปฏิบัติ กลับพบปัญหาอุปสรรคที่สำคัญ นั่นคือข้อกำหนดไม่อาจนำมาบังคับใช้เพื่อการรับทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการค้ายาเสพติดได้อย่างมีประสิทธิภาพ สืบเนื่องจาก นิตินิติ

ในการรับทรัพย์สินยังคงมุ่งหมายไปที่ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องและปรากฏอยู่ในขณะปัจจุบันที่มีการตรวจยึดพบเจอตามมูลคดีเท่านั้นเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นไปตามหลักการลงโทษรับทรัพย์สินในรูปแบบเจาะจงทรัพย์สิน กล่าวคือ รับได้แต่ทรัพย์สินสกปรก แต่ไม่อาจรับได้ซึ่งทรัพย์สินที่สะอาดของผู้กระทำความผิด ทำให้เกิดปัญหาในกรณีที่มีการโอนย้าย ถ่ายเททรัพย์สินไปยังบุคคลอื่นก่อนที่จะมีการตรวจยึดหรือพบเจอ ซึ่งไม่อาจอาศัยข้อกฎหมายมาดำเนินการจับกุมปัญหาดังกล่าวได้ นอกจากนี้แล้ว แม้ว่าในขณะที่ยุติศึกษากำลังดำเนินการศึกษาการค้นคว้าอิสระในประเด็นดังกล่าวนี้ จะได้มีการบังคับใช้พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564 ซึ่งมีผลเป็นการยกเลิกการบังคับใช้พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 ไปแล้วก็ตาม แต่มิได้มีผลเป็นการยกเลิกพระราชบัญญัติการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 ไปด้วยแต่อย่างใด ซึ่งกฎหมายการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินนั้น ก็ยังคงบังคับใช้ระบบการรับทรัพย์สินแบบเจาะจงทรัพย์สินอยู่เช่นเดิมและแม้ว่าประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564 ในหมวดที่ 3 ว่าด้วยมาตรการตรวจสอบทรัพย์สินตามมูลค่าในมาตรา 84 และ มาตรา 85 จะได้กำหนดให้ทำการรับทรัพย์สินในคดียาเสพติดด้วยหลักการรับทรัพย์สินตามมูลค่าไว้ด้วยก็ตาม แต่กระบวนการรับทรัพย์สินดังกล่าวนี้ ก็ยังคงต้องผูกโยงอยู่กับการกระทำผิดที่จะต้องเป็น “การกระทำความผิดร้ายแรงเกี่ยวกับยาเสพติด” ซึ่งประกอบด้วยฐานความผิด ดังนี้ “ความผิดเกี่ยวกับการผลิต นำเข้า ส่งออก จำหน่าย หรือมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติด เว้นแต่มีไว้

ในครอบครองเพื่อเสพและให้หมายความรวมถึง การสมคบ สนับสนุน ช่วยเหลือหรือพยายาม กระทำความผิดดังกล่าวด้วย” ซึ่งกรอบนัย ของระบบการริบทรัพย์สินตามมูลค่าดังกล่าว ยังคงมีความแตกต่างไปจากที่ผู้ศึกษาจะได้ ทำการเสนอแนะ ด้วยเหตุนี้ เพื่อให้ประสิทธิภาพ ของการริบทรัพย์สินในคดียาเสพติดมีมากยิ่งขึ้น ผู้ศึกษาจึงมีข้อเสนอแนะในประเด็นทางวิชาการ และประเด็นข้อกฎหมาย ดังต่อไปนี้

(1) ข้อเสนอแนะทางวิชาการ กล่าวคือ ด้วยที่ระบบการริบทรัพย์สินแบบเจาะจง ทรัพย์สินนั้นได้ปรากฏข้อจำกัดในการบังคับโทษ เอากับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดอยู่ใน บริบทที่มากกว่า การริบทรัพย์สินตามมูลค่า ดังที่เคยปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติมาตรการ ในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับ ยาเสพติด พ.ศ. 2534 มาตรา 29 นั่นคือ กระบวนริบทรัพย์สิน โดยเฉพาะบรรดาทรัพย์สิน ที่ได้มาจากการค้ายาเสพติด ถือว่าเป็นคดีสาขา ทางอาญา ดังนั้น กระบวนการริบทรัพย์สินจึงมุ่ง กระทำ ต่อตัวบุคคลหรือจำเลยในคดีเป็นสำคัญ โดยผ่านกระบวนการฟ้องเจ้าของทรัพย์สินเป็น จำเลยในคดี (action in personal) มิใช่กระทำ ต่อตัวทรัพย์สินโดยตรงเหมือนการริบทรัพย์สิน ทางแพ่ง ซึ่งประเด็นในการพิจารณา นั่นคือ เจ้าของทรัพย์สินนั้นกระทำความผิดจริงหรือไม่ หรือเป็นผู้บริสุทธิ์หรือไม่เป็นข้อพิจารณาสำคัญ ด้วยเหตุนี้การดำเนินการริบทรัพย์สินในคดีอาญา ซึ่งหมายรวมถึงคดียาเสพติด โดยระบบการริบ ทรัพย์สินแบบเจาะจงทรัพย์สินนั้น โดยหลักการ แล้วศาลจะสั่งริบทรัพย์สินได้เฉพาะแต่ทรัพย์สิน ที่ปรากฏในคำฟ้องเป็นสำคัญ กล่าวคือ บังคับได้ เฉพาะกับทรัพย์สินที่เป็นของจำเลยเท่านั้น และ

ต้องเป็นทรัพย์สินเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการกระทำ ความผิดตามคำพิพากษาโดยไม่อาจริบทรัพย์สิน ของบุคคลภายนอกได้ เว้นแต่ในบางกรณีที่ ปรากฏพยานหลักฐานชัดเจนว่า จำเลยในคดี ยาเสพติดมีเจตนาโอนย้ายทรัพย์สินนั้นไปยัง บุคคลภายนอกเพื่อหลีกเลี่ยงการบังคับโทษ ริบทรัพย์สิน โดยข้อจำกัดในลักษณะดังกล่าวนี้ ก็ยังคงปรากฏอยู่ในมาตรการริบทรัพย์สิน ทางแพ่งของพระราชบัญญัติ ป้องกันและ ปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 ในความผิด มูลฐานเกี่ยวกับคดียาเสพติดอยู่ด้วย ซึ่งเมื่อนำมา พิจารณาเปรียบเทียบกับระบบการริบทรัพย์สิน ตามมูลค่าแล้ว นั่นคือ คำสั่งให้ริบทรัพย์สิน มีผลเป็นคำสั่งให้ผู้กระทำความผิดชำระเงิน เป็นจำนวนเท่ากับมูลค่าทรัพย์สินที่ได้จากการ กระทำความผิด แต่คำสั่งดังกล่าวจะมิได้มีการ ระบุให้ริบทรัพย์สินใดไว้โดยเฉพาะ ดังนั้น จึงไม่จำเป็นต้องมีตัวทรัพย์สินอยู่ในขณะที่ศาล มีคำสั่งริบนั้น รัฐเพียงแต่บังคับให้ผู้กระทำความผิด จ่ายเงินเป็นมูลค่าตามคำสั่งให้ริบทรัพย์สินนั้น เป็นสาระสำคัญ ด้วยเหตุนี้ คำสั่งให้ริบทรัพย์สิน จึงมีสภาพเสมือนกับโทษทางการเงินที่ลงโทษกับ ผู้กระทำความผิด เพราะฉะนั้น ในส่วนของระบบ การริบทรัพย์สินตามมูลค่า” จึงเป็นระบบการริบ ทรัพย์สินที่ขยายอำนาจการริบทรัพย์สินให้รวม ไปถึงทรัพย์สินอื่นของผู้กระทำความผิดที่มิใช่ ของกลางในคดี หรือที่ไม่อาจริบได้เพราะตกอยู่ใน กรรมสิทธิ์หรือความครอบครองของบุคคล ภายนอกด้วย ทั้งนี้ ก็เพื่อนำทรัพย์สินอื่นเหล่านั้น ของผู้กระทำความผิด มาสู่กระบวนการเทียบ ค่านวนให้เท่ากับมูลค่าของทรัพย์สินที่จะต้อง ริบตามมูลการกระทำความผิดเป็นฐานคิดสำคัญ ด้วยประสิทธิภาพของระบบการริบทรัพย์สิน

ตามมูลค่านี้นักศึกษาจึงเห็นว่า ควรนำเอาระบบการริบทรัพย์สินตามมูลค่านำมาบังคับใช้ในลักษณะระบบหลักการควบคุมไปกับระบบการริบทรัพย์สินแบบเจาะจงทรัพย์สินในคดีอาญา โดยเฉพาะคดีอาชญากรรมทางเศรษฐกิจในรูปแบบต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในประเทศไทย ซึ่งนั่นหมายความว่ารวมถึงคดียาเสพติดตามที่ประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564 หมวดที่ 3 บังคับใช้อยู่ ณ ปัจจุบัน และการนำไปบังคับใช้กับพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 อีกทางหนึ่งด้วย

(2) ข้อเสนอแนะทางข้อกฎหมาย กล่าวคือ จากที่ประเทศอังกฤษ ได้นำเอาระบบการริบทรัพย์สินตามมูลค่านำมาเป็นหลักการบังคับใช้ ซึ่งอนุวัติการไว้โดยกฎหมาย “Proceeds of Crime Act 2002” หรือ “พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาอาชญากรรม ค.ศ. 2002” ผ่านมาตรการริบทรัพย์สินโดยการเปรียบเทียบเป็นจำนวนเงิน ประกอบกับการพิจารณาอัตราโทษว่าจำเลยมีวิถีชีวิตอย่างอาชญากรหรือไม่ ซึ่งหากจำเลยได้มีวิถีชีวิตอย่างเช่นอาชญากร ศาลก็จะสามารถนำบทสันนิษฐานเกี่ยวกับการถ่ายโอนทรัพย์สินให้แก่จำเลยในเวลา 6 ปี นับตั้งแต่วันที่การพิพากษาคดีเริ่มต้นขึ้น เพื่อประเมิน “จำนวนเงินที่รัฐมีสิทธิได้รับคืน (recoverable amount)” จากวิถีชีวิตอย่างอาชญากรของจำเลยได้ด้วย อีกมาตรการหนึ่ง ซึ่งการใช้บทสันนิษฐานดังกล่าวย่อมทำให้จำนวนเงินที่รัฐมีสิทธิได้รับมีโอกาที่จะได้เงินจำนวนมากกว่ามูลค่าทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดตามที่จำเลยจำต้องชดเชยตามคำพิพากษา อันถือว่าเป็นการลงโทษทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงด้วยเหตุนี้ นักศึกษาจึงเกิดประเด็นข้อเสนอแนะ

ทางข้อกฎหมายว่า ประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564 หมวดที่ 3 มาตรา 84 และมาตรา 85 และพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 ในความผิดมูลฐานเกี่ยวกับคดียาเสพติดของประเทศไทย ควรนำเอาหลักการการริบทรัพย์สินตามมูลค่าตามนัยแห่ง “Proceeds of Crime Act 2002” หรือ “พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาอาชญากรรม ค.ศ. 2002” ของประเทศอังกฤษมาเป็นต้นแบบในการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายการริบทรัพย์สินในคดียาเสพติดต่อไป โดยให้นำเอาหลักการพิจารณาอัตราโทษว่า จำเลยมีวิถีชีวิตอย่างอาชญากรและบทสันนิษฐานเกี่ยวกับการถ่ายโอนทรัพย์สินให้แก่จำเลยในเวลา 6 ปี นับตั้งแต่วันที่การพิพากษาคดีเริ่มต้นขึ้นมาบังคับใช้ประกอบในการบังคับโทษริบทรัพย์สินในคดียาเสพติด โดยไม่เจาะจงแต่เฉพาะ “การกระทำความผิดร้ายแรงเกี่ยวกับยาเสพติด” ทั้งนี้ เพื่อให้ประสิทธิภาพในการป้องปรามปัญหาเสพติดโดยมาตรการการริบทรัพย์สินในคดียาเสพติดของประเทศไทย มีประสิทธิภาพเพิ่มสูงขึ้นอย่างเหมาะสมและเท่าทันกับวงจรการค้ายาเสพติด โดยเฉพาะบรรดาทรัพย์สินแหล่งเงินทุน อันถือเป็น “ท่อน้ำเลี้ยง” ที่สำคัญยิ่งที่เป็นปัจจัยทางตรงที่ทำให้ธุรกิจยาเสพติดเติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่องและดำรงอยู่ในสังคมไทย

■ Reference

Ministry of Public Health. (2020, February 8). The Ministry of Public Health burns narcotics, totaling more than 25 tons, worth more than 55,941 million baht,

- on World Anti-Drug Day. at Bang Pa-in Industrial Estate Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. <https://thainews.prd.go.th/th/news/detail/TCATG200626143140361>
- Narawan Promchan. (2011). Confiscation of property used or possessed for use in committing an offense. Master of Laws Thesis Department of Public Law, Faculty of Law Thammasat University.
- Nathi Chitsawang. (2021, April 23). Thailand's inmates continue to surge. <http://www.nathee-chitsawang.com/>
- Sakchai Lertpanitchaphan and Nirumon Rattanarat. (2018). Confiscation of assets of drug offenders and justice and humanity. Journal of Social Work, 26(1), 80-81.
- Supattra Phanwichit. (2016). Adoption of Value Confiscation in economic and financial crime. Law Journal, Faculty of Law Chulalongkorn University, 34(1), 55-64.
- Thapanop Kitisuk.(2015). The problem of managing other people's property related to drug cases. Master of Laws Thesis Department of Public Law, Faculty of Law Thammasat University.

